

KASABALI DÜLEKZÂDE MEHMED NÜRÎ EFENDİ VE BAZI ŞİİRLERİ¹

Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN

Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Mehmet Sait ÇALKA

Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi

ÖZET

19. asır, Divan edebiyatı geleneğinin önemini yitirerek çöküşe geçtiği ve yerini yeni bir edebiyata bırakmaya başladığı bir dönemdir. Böyle bir edebiyat ortamı içinde yetişen şairler bir yandan 17. ve 18. yüzyılda yaşamış usta şairlerin yolundan gitmiş, öte yandan da dönemin sosyal ve siyasal durumundan da etkilenerek eski şiir geleneğinden uzaklaşmışlardır. İşte biz bu çalışmamızda 19. asrın ikinci yarısı ile 20. asrın ilk yılları arasında yaşamış olan Kasabalı Mehmed Nürî Efendinin hayatı ve şiirleri üzerinde durmaya çalışarak şairin hangi edebî geleneğe ait olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: Turgutlu, 19. asır, Kasabalı Mehmed Nürî, Şiir

KASABALI DÜLEKZÂDE MEHMED NÜRÎ EFENDİ AND SOME OF HIS POEMS

SUMMARY

19th century is a period in which the tradition of classical Ottoman poetry collapsed by losing importance and began to give way to a new literature. The poets that grew such a literary environment, on the one hand, went to the path of the master poets lived in the 17th and 18th century; on the other hand they distanced from the tradition of poetry by inspiring social and political situation of that era. In this study, we will seek to demonstrate which literary tradition the poet belongs to by trying to stay on the life of Kasabalı Mehmed Nürî Efendi, lived between the second half of the 19th century and first years of the 20th century, and his poems.

Key words: Turgutlu, 19th century, Kasabalı Mehmed Nürî, poem

¹ Bu çalışma, 18 Eylül 2005 tarihinde Turgutlu 2. Sosyo-Ekonomik Tarihi Sempozyumu'nda sunulan "Kasabalı Dölekzâde Mehmet Nürî Efendi (1868-1916) ve Bazı Şiirleri" adlı yayınlanmamış bildirisinin gözden geçirilmiş halidir.

Kasabalı Dölezkâde yahut Dölezkâde² Mehmet Nûrî olarak bilinen Mehmet Nûrî Efendi, 1868'de Akseki'nin Emiraşıklar³ köyünde doğmuş, küçük yaşlarda babası Mustafa Efendi ile Turgutlu'ya gelmiştir. Adı Mehmet Nûrî'dir. Turgutlu'da on yaşlarında iken kendisindeki zeka ve kabiliyeti fark eden bir redif taburu zabiti, onun talim ve terbiyesi ile meşgul olmuş ve eğitimine katkıda bulunmuştur. Sonraları babasının tuttuğu özel bir öğretmenden ilkokul seviyesinde bir eğitim görmüş, daha ileri bir eğitim görme imkanı bulamamış ve tamamen kendi imkanlarıyla kendini yetiştirmiştir.

İzmir Şairleri Antoloji'si sahibi Hüseyin Avni Ozan, şairin altı yıl kadar aşar memurluklarında, bir sene kadar da reji kolcubaşılığında bulunduğunu, binicilik ve cirit oyunlarında çok hünerli olduğunu, ancak özellikle son zamanlarında gitgide kendisini kitaplara verip günlerce kimseyle görüşmeyerek bir nevi inzivaya çekildiğini yazar. (Ozan: 1934, 125-129)

Şairin Turgutlu dışında İzmir ve Aydın'da da zaman zaman bulunduğu ve geçimini seyyar satıcılıkla kazandığı verilen bilgiler arasındadır.

Ozan'a göre bir iş için gittiği Konya'da, oradayken neşrettiği bir şiirden dolayı tevkif edilmiş, uzun müddet yattığı hapisten onu Bedirhani Hüseyin Kenan Bey kurtarmıştır. Bu olaydan ve zihnini yorarak fazla okumak ve yazmaktan dolayı 1914'te hastalanarak iki sene malulen yaşadıkdan sonra 1916'da vefat etmiştir.⁴

Aydın Şairleri ve Müellifleri yazarı Kemal Özkaynak ise, daha Emiraşıklar köyünde iken bir dervişe bağlanan şairin, akli dengesini kaybettiği ve hastalığından sonra zaviye zaviye dolaşarak 1920'de memleketine yakın bir kasabada (Seydişehir) vefat ettiğini söylemektedir.(Özkaynak: 1944, 56)

Zaman zaman yazdığı bazı şiirleri Kasabalı Nûrî Efendi'ye tashih ettiren⁵ ve 900 sayfa civarında bir mecmua tertip ederek halk şiiriyle ilgili bize

² Osmanlı Türkçesi ile yazılı metinlerde dülek, düvlek veya dölek (kelimenin anlamları için bkz <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/> erişim 08.02.2011).. gibi farklı şekillerde okunabilen kelime, yeni yazılı kaynaklarda Dölezkade şeklinde geçmektedir. 90 küsur yaşlarındaki şairin yeğeni (şair, dayısı oluyormuş) Nedime Kaya'ya göre bu, Dölezkade olmalıdır. O'na göre "dülek" kavun demek olup köye gelen bir paşanın askerlik çağına gelen dedelerinin kafasını kavuna benzetmesinden dolayı bu lakabı almışlardır. 30.12.2005 tarihli görüşmemizde şairin hayatı, düşüncesi, mesleği, ailesi, tahsili vb. konularda yazılı kaynaklardaki bilgileri sözlü kaynaklarla karşılaştırarak gözden geçirmek için kendilerinin bilgilerine başvurduğumuz değerli Nedime Kaya'ya, bu görüşmeyi sağlayan Turgutlu eski belediye başkanı kültür dostu saygıdeğer Tüzel Gökyayla'ya ve çalışmamızda "M" olarak adlandırdığımız Aşık Remzi'nin Şiir Mecmuasını bizimle paylaşan Fakültemiz Tarih Bölümü Öğretim üyesi Prof. Dr. Nadir Özkuyumcu'ya burada özellikle teşekkür ederiz.

³ Nedime Kaya'ya göre bu köyün adı "Emiraşıklar" olmalıdır. Bu ünlü (a/ı) farkı yöresel ağız telaffuzundan kaynaklanabilir.

⁴ M olarak belirttiğimiz Aşık Remzi Mecmuası'nın 634.sayfasında geçen ve şairimize ait olan Nasihat Destanı'nın başlığında Mehmet Nûrî Efendi'nin Turgutlu'da medfun olduğu şu notla belirtilmektedir:"Turgutlu kasabasında medfûn Dölezkâde Nûrî Efendi'nin nasihate dâir îrâd buyurduğu dâsitân"

⁵ M'de Sayfa 240'da Sürürî'nin Mu'aşşer'inin başında "Kasabalı Nûrî Efendi tashih etmiştir" kaydı bulunmaktadır.

bir çok belge bırakan Aşık Mustafa Remzî'ye göre, şairimiz Turgutlu'da vefat etmiş ve oraya gömülmüştür. Şair hakkında birçok konuda bilgisine başvurduğumuz yeğeni Nedime Hanım da onun Turgutlu'da defnedilmiş olabileceğini söylemektedir.⁶

Ancak bütün bu bilgilerin kendi eserleri ve diğer kaynaklardan doğrulanması gerekmektedir. Nitekim *Edeb Yahu*'da çıkan manzum bir arzuhalinde, “*zaman-ı istibdatta politika töhmetiyle Akseki Hapishanesi*’nde” bulunduğu ifade edilmektedir. Şiirden doğum yerinin Akseki ve bağlı bir köy olduğu anlaşıldığı gibi, tutuklanma sebepleri üzerine de bazı bilgiler verilmektedir.(Huyugüzel: 2000, 361-362) İzmir gazete ve dergilerinde Eşref'in baş yazarlığını yaptığı *Edeb Yahu* dışında *İzmir Gazetesi*'nde 1897 Mayıs'ından sonra “*Kasabalı Hancı Mustafa Efendizâde rifatlı Nûrî Efendi*” imzasıyla bir tarih kitabı yayınlaması, başka şiirlerinin olabileceğini gösterdiği gibi, babasının adını, mesleğini ve durumunu da ortaya koymaktadır.

H. Avni Ozan, onun şiirleri ile tahsilini mukayese ederken “ibtidai tahsiline göre Nûrî'nin yazdığı eserler, mucize kabilinden bir şeydir” der. Yine aynı araştırmacıya göre, fevkalade velut bir şahsiyet olan Nûrî'nin beyni, istibdat devrinin zulüm ve cebrinden ilham alarak bir makine gibi işlemiş ve nihayet bitap düşmüştür.

Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla⁷ Eşref'ten hayli etkilenen şair, istibdadın kötülüğü yanında hürriyetin güzelliğini de birçok şiirinde anlatmıştır. Aşağıda, Eşref'e nazire olarak yazdığı şiirden alınan beyitte bunu açıkça ifade etmektedir:

Emîn ol **Nûrî**, **Eşref** zâde-i tab'ından ayrılmaz
Mücerred duhter-i ebyât için dâmâd lâzımsa (Bkz. 2.Manzume)

Ancak şiirinin en güçlü damarını dini tasavvufi halk edebiyatı konularında yazdığı destan ve mersiye türü şiirler oluşturur. Her biri 40 dörtlük

⁶ Nedime Kaya'ya göre muhtemelen şairin kabrinin de bulunduğu aile mezarlığı nakledilmeden önce Dereköy Camii bahçesinde imiş. Onun annesinin erkek kardeşi olan Nuri Efendi hakkında verdiği bilgiye göre şair okumayı ve yazmayı kendisi taklit ve meşkederek öğrenmiş, hiç evlenmemiş ve bekar olarak vefat etmiş. Çocukluğunda ondan kalan bazı kitapların da bulunduğu camekanlı bir kitaplığını hatırlıyor. Annesinin babasının mesleğinin hancı olduğunu ifade etmesi, İzmir Gazetesi'ndeki “*Kasabalı Hancı Mustafa Efendizâde rifatlı Nûrî Efendi*” notuyla uyusmaktadır. Şairin ve ailesinin Bektaşilikle hiçbir ilişkisinin olmadığını söyleyen Nedime Hanım, onun saz çaldığını duymadığını belirtiyor ve son zamanlarında şuurunu kaybederek inzivaya çekildiği ve çok kitap okuduğu yolundaki bilgileri ise doğruluyor. Ayrıca şair olan dayısının cirit oynadığını duymadığını ancak anneannesinin gençliğinde iyi at binip cirit oynadığını işittiğini, dolayısıyla oğlunun da oynayabileceğini ilave etti.

⁷ Şairin şiirleri iki farklı yazma mecmua içinde bulunmaktadır: Birisi yukarda bahsettiğimiz Prof. Dr. Nadir Özkuyumcu'nun annesinin dedesinden intikal eden Mecmua (M nüshası), diğeri ise Ankara'da Millî Kütüphane'de Fahri Bilge kitapları içindeki 423 no'lu Mecmua'dır (Ankara=A nüshası). Biz bu iki nüshayı karşılaştırarak farkları dipnotlarda gösterdik. Ancak yer darlığı dolayısıyla şiirlerinin tamamına bu makale sınırları içinde yer veremedik.

civarında altı uzun destanı yanında, onlarca na't ve mersiyesi bunu açıkça göstermektedir. Özellikle Kerbelâ mersiyelerinin onun şiirinde çok önemli bir yeri vardır. Nuri bu yüzden, Kerbelâ Mersiyesi'yle ünlü olan Koniçeli Kazım Paşa'nın mükerrer beytini alarak 12 bentte tazmin etmiştir.

Kasabalı Nûrî Efendi'nin Yakup ve Yusuf, Ashab-ı Kehf, Nasihat, Kerbelâ, Eyyüb Nebi, Zekeriya ve Yahya peygamberler hakkında yazdığı uzun destanları 30 Eylül 2005'te *Manisa Bilgi Şöleni*'nde ayrıca değerlendirilmiş ve yayınlanmıştır⁸.

Kasabalı Nûrî Efendi'nin lirik şiirlerinden bazıları da aşk ve seveda konularında yazılanlardır. Şair, divan, koşma, kalenderi gibi çeşitli şekillerde yazdığı bu eserlerinde çoğu zaman sade ve akıcı bir dil kullanır. Ancak, Ankara Millî Kütüphane 423 no'lu Mecmua'da olduğu gibi, bu şiirlerinin bir kısmının aynı mahlası kullanan halk şairi Tokatlı Nûrî'nin şiirleriyle karışma tehlikesi mevcuttur. Bunların ortaya çıkarılarak ayıklanması için daha ayrıntılı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Şimdilik onun olduğunu bildiğimiz 40⁹ civarındaki şiire karşılık Tokatlı Nûrî ile karışan birçok şiiri daha vardır. Şairimizin Tokatlı Nûrî dışında Gedâyî ve Mir'âtî¹⁰den de etkilendiği ve onlara nazireler yazdığı anlaşılıyor.

Kasabalı Nûrî Efendi'nin edebi kişiliği hakkında şiirlerinden yola çıkarak bilgi verecek olursak; daha önce de belirttiğimiz gibi şair, yaşadığı dönemin sosyal ve siyasal gelişmeleriyle yakından ilgilenmiş ve devrin olaylarına kayıtsız kalmayarak bu hadiseler hakkındaki tepkilerini, yazdığı manzumelere taşımıştır. Özellikle Sultan Abdülhamit dönemindeki sıkıyönetim, dönemin diğer bazı şairleri gibi Kasabalı Nûrî Efendi'yi de bu yönde manzumeler yazmaya itmiştir.

Sözü hep eskilerden aç gama bünyâd lâzımsa
Düşün geçmiş zamânı zevkini ifsâd lâzımsa
Cihânın şurîş-i mihnet-fezâsından biraz bahset
Derûnunda sönen bir âteşi ik'âd lâzımsa

⁸ Kenan Erdoğan - Mehmet Sait Çalka, "Kasabalı Nûrî Efendi ve Destanları", *Manisa Bilgi Şöleni*, Manisa 2005, s.254-276.

⁹ Dergideki sayfa sınırlamasından dolayı bu şiirlerden yalnızca 16 kadarı buraya alınmıştır.

¹⁰ 19. yüzyılın ünlü saz şairleri. Bunlardan, mahlasından dolayı Kasabalı M. Nûrî ile şiirleri karışan Tokatlı Nûrî, (d.1820? Tokat - ö. 1883 Samsun), Tokat'a gelen Erzurumlu Emrah'la tanışmış, onun çırakları arasına katılmış, mahlasını ondan almış ve yanından ayrılmayarak Anadolu'yu birlikte dolaşmıştır. Çırakları arasında Zileli Ceyhuni ve Tosyalı Gayreti gibi aşıklar vardır. Hece ve aruzla bir hayli şiiri vardır. Ahmet Talât (Onay), *Asık Tokatlı Nûrî*, 1933.

A. Talat, Nûrî mahlaslı şairlerin çok olduğunu ve bunları birbirinden ayırmanın çok zor olduğunu söyleyerek Tokatlı Nûrî yanında, aynı devirde yaşayan İskilipli, Çankırılı, Ilgazlı, Tosyalı Nûrî'lerden bahseder(s.99). Tokatlı Nûrî için ayrıca bkz. Saim Sakaoğlu, "19. Yüzyıl Sazşairleri", *Büyük Türk Klasikleri, İstanbul 1989, C.9, s.262*. Daha çok eski şiir tarzında yazan ve İzmir civarında yaşayan Tokadizade Şekip'in babası Nûrî ile Ruscuklu ve Mevlevi Mehmet Nûrî'nin Kasabalı Nûrî ile aynı bölgeden olma dışında başka bir ilişkisi bilinmemektedir. Bunlar için bkz. Huyugüzel, *İzmirli Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Ankara 2000.

Dayan şu hâle istikbâlde mes'ûd olmak istersen
Çevir mâziye doğru mesleği bîdâd lâzımsa (bkz.2.Manzume)

...

Kasabalı Nûrî Efendi, istibdâdı yeren bu manzumeleri yazarken hiç şüphesiz devrin Namık Kemal gibi önemli şahsiyetlerinden etkilenmiştir. Namık Kemal'in aşağıda birkaç beytini verdiğimiz "lazımsa" redifli manzumesinden de anlaşılacağı üzere Nûrî Efendi de Eşref gibi bu manzumenin tesiri altındadır.

Ben-î nev'in halâs et âteşin kayd-ı esâretten
Cihânda bir de Firdevs eylemek icâd lâzımsa
Tahammül zulme mahv olmak mukarrerdir bu âlemde
Eşirrâ başka bir arz eylesin i'dâd lâzımsa

Yeter iltifât-ı hazret-i sultân-ı Hürriyet
Cihânı her belâdan eylemek âzâd lâzımsa¹¹

...

Kasabalı Nûrî Efendi, vaktiyle aşağıdaki gibi Abdülhamit Han'ın tahta çıkışı sırasında onu öven manzumeler de yazmamış değildi:

Sultân-ı cihân Hamîd Han'ın
Perverdesidir bu hüsn-i hâlet
Etmekde zamân-ı şevketinde
İcrâ-yı sünen şerefle ümmet
Söz bitdi du'âya başla **Nûrî**
Yok çünkü tabî'atde kuvvet
Olsun ser-i saltanatda dâim
Ol pâdişeh-i serîr ü şevket
Buldukça şeref cihânda âdem
Binlerce yaşasın o şâh-ı âlem¹²

Ancak daha sonraları bu yöndeki düşünceleri değişmiş ve padişahı yeren manzumeler de yazmaya başlamıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi muhtemelen idareye karşı yaptığı eleştirilerden dolayı Akseki Hapishanesi'ne düşen şaire göre, bu zulme uğramasının sebebi, mazlum ve yetimlerin hakkını aramasıdır. Otuz yıl süren Abdülhamit Han'ın bu baskısı sonunda, hürriyetin ilanıyla halkın rahat bir nefes aldığına dikkat çeken Kasabalı Nûrî, bu sıkıntılı dönem içerisinde yaşamın çekilmez bir halde olduğunu, adeta zehir gibi geçtiğini belirtmiştir.

¹¹ Önder Göçgün, *Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başk. Yay.Ank. 1999,s:67-68

¹² *İzmir Gazetesi*, Nr. 12, s.1-2; 19 Ramazan 1325 /13 Teşrin-i evvel 1323

Koşarken hakkını birkaç yetimin hıfz u tefrike
Yapıştı enseme bir sille kaldım tâb u tâkatten

...

Siyâset noktasından bir büyük bühtâna mahkûmum
Ne iyilik görmüşüm bak halka ibrâz-ı hamiyetten
Kaza'nın etmişim gûyâ bütün âsâyışın ihlâl
Talep etmekle eytâmın hukukun ehl-i servetten (bkz.1.Manzume)

...

Bazı manzumelerini, padişahın tahttan indirilmesi ve hürriyetin ilan edilmesinin ardından kaleme alan Kasabalı Nûrî, bu tarihten sonra hürriyet nimetlerinin şükürünü yaşamıştır. Ona göre halkın İttihat ve Terakki etrafında birleşmesi sonucu Hürriyete kavuşulmuş ve istibdâttan kurtulmuştur.

Değiştik hil'at-i hürriyeti zînetde birleştik
Sarıldık dürbîn-i ittihâda cümlemiz birlik

...

Katıldık kârbân-ı ittifâka şimdi milletce
Terakkî mesleğin ta'kîb için sür'atde birleştik
Atıp şemşîr-i istibdâdı kırdık bin cesâretle
Zor ettik zümre-i a'yân ile gayretde birleştik (10.Manzume)

Kasabalı M. Nûrî Efendi, sadece Osmanlı'da oluşan sosyal ve siyasi olaylarla ilgilenmemiş, komşumuz İran'daki önemli bir siyasi gelişme olan şah değişikliğini de yakından takip etmiş ve bunu manzumelerine taşımıştır.

Tutup dest-i hamiyet ensesinden **şâhı** şiddetle
Çekip indirdi sadr-ı saltanatdan halk fer buldu
Boyandı hûn-ı milliyetle ammâ hâk-i hürriyet
Belâ-yı bâr-ı istibdâddan **İran da** kurtuldu (16.Manzume)

Kasabalı Nûrî Efendi, devrin sosyal hayat olgusunu işlerken, özellikle çalışma ve kazanma konusuna da dikkatleri çekmiş ve insanın durmadan üretken olması, tembelliği bırakıp kendi bileğinin gücüyle para kazanması, anne-babanın şöhretine malına mülküne güvenmeyip çalışması gerektiğini, aksi takdirde rezil bir duruma düşebileceğini ifade etmiştir.

Para kazan terk et bu kesâleti
Para etmez ebeveynin şöhreti
Aç kalırsan sonra o rezâleti
Ne vâliden okur ne peder yazar(13.Manzume)

Kasabalı Mehmet Nûrî Efendi'nin dönemin sosyal ve siyasi olayları hakkında yazdığı önemli manzumeleri dışında, klasik Türk şiiri nazım

şekillerinden olan Kaside, Terci-i Bend ve Terki-i Bend tarzındaki manzumeleri de dikkati çekmektedir.

Özellikle şairin düzenli bir eğitim almadığını göz önünde bulundurduğumuzda, çoğunlukla aruz veznini başarılı bir şekilde kullanması, klasik Türk şiirinin vazgeçilmez konularından olan âşık-sevgili ilişkisini işleyen bazı mazmunları ve Mersiye, Bahariyye ve Ramazâniyye gibi türleri başarılı bir şekilde kullanması, şairin kendisini iyi yetiştirdiğini göstermektedir.

Şairin en fazla kullandığı aruz kalıbları, Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün(yedi kez) ve Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün (üç kez) olarak görülmektedir. Bunun yanında şairin Halk edebiyatı nazım şekilleri olan Divan, Kalendarı, Koşma, Semai, ve Ayaklı Koşma şekilleri ile de başarılı manzumeler yazmış olması, şairi farklı kılan bir başka özelliktir:

Var ey sabâ hâk-i pây-i dil-dâra
Uyurken uyarıp yanağından öp
Gözün açıp başlar ise azara
Duyamazlıktan gelip dudağından öp (15.Manzume)

...
Ey şüh-ı şermende ne sır var sende
Dil zülfüne bende bir hoş sünbülsün
Verd-i baharsın
Can kalmadı tende düşdüm kemende
Sen de bu gülşende bize bülbülsün
'Aşka yararsın (14.Manzume)

Klasik Türk şiiri tarzında yazdığı manzumelerinde nispeten ağdalı bir dil kullanan Kasabalı Nûrî Efendi, Halk Edebiyatı nazım şekilleriyle yazdığı manzumelerinde ise daha sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir.

Cihân hep ehl-i beytin mâtemiyle pür melâlettir
Türâb-ı Kerbelâ âlûde-i hûn-ı şehâdetir (7.Manzume)

...
Haftada bir kazalara giderdik
Polis gelir karşımıza çıkardı
Verir beş on guruş gönlün ederdik
Haksızsın diyeni hapse tıkarı
Âh ne idi o çekilen çileler
Ensemizden kalkmaz idi silleler¹³

¹³ Kasabalı Nûrî, "Bir Köylünün Oğlu İle Hasbihâl" *Gencine-i Edeb*, s.483-485.

Halk dilini kullanırken yaşadığı çevrenin ağız özelliğini de şiirinde bulabildiğimiz Kasabalı Nûrî'nin şiirleri bu yönden de dikkate değer bir özellik arz etmektedir:

Rüyundaki hâl-i bî-bedellerin
Sevişdir **ohşala** nâzik ellerin
Dağıtıp zülfünün sarı tellerin
Gönül kuşlarının tuzağından öp (15.Manzume)

...

Kerbelâ'ya vardığında ey sabâ
Ağlayerek hâk-i dil-dâra yüz sür
Benden selâm et

Şiirlerinde dini konulara da yer veren Kasabalı Nûrî Efendi, özellikle mersiye ve kasidelerinde dini terimleri sıkça kullanmıştır. Çalışmamızda, Kur'an-ı Kerim ayetlerine ve Hadislere telmih ve iktibas niteliği taşıyan bu kelimeleri italik yazı ile göstermeye çalıştık.

Hep ellerinde nîze âmâde hep cefâya
Lâyık mı zulm edilsin evlâd-ı "**hel etâ**"ya¹⁴ (3.Manzume)

...

Ey Ahmed ü Hâmid mahbûb-ı Ehad
Ser-tâc-ı serîr-i **Yâsîn ü Tâhâ**
Nûr-ı Samed şâh-ı seyyid-i emced
Gencîne-i der-hem-i **mâ-'arefnâ** (11.Manzume)

METİNLER

1

Manzum Bir Arz-ı hâl

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
Takıldım dâm-ı zulme dâd beklerken hükûmetten¹⁵
Ezildim lutf umarken ehl-i istihkâka hizmetten
Bu hâke hâk-i mevlûdumdur, icrâ-yı ziyaretçin
Mürâ'ât-ı edeb şartıyla geldim dâr-ı gurbetten
Meğer tâli' beni tahrîk edip çekmiş getirmiş kim
Gözümle ölmeden bir şube göstereceğin kıyâmetten
Koşarken hakkımı birkaç yetimin hıfz u tefrîke
Yapıştı enseme bir sille kaldım tâb u tâkatten
Sadâkat hılkatin ölçüp biçerken bezm-i hulyâda

¹⁴ Dehr Suresi, 76/1

¹⁵ **Edep Yahu**, Nu.11, 13 Kanun-ı evvel 1324/1908 Şiirin başında Ser-firâzân-ı şu'arâ-yı ümmetden Kasabalı Dülekzâde Mehmet Nûrî Efendi'nin zamân-ı istibdâtta bazı politika töhmetiyle Akseki Hapishanesi'nde bulunduğu zaman yine istibdat menfilerinden kaza kaymakamı Nâhit Bey'e yazdığı manzum **Bir Arz-ı hâl** kaydı bulunmaktadır.

Felek bir câme kesdi sırtıma giydim rezâletten
Yanıp sızlandığım cinnet sayıldı ehl-i insâfa
Şikâyet ettiğim cürm oldu erbâb-ı cinâyetten
Siyâset noktasından bir büyük bühtâna mahkûmum
Ne iyilik görmüşüm bak halka ibrâz-ı hamiyetten
Kaza'nın etmişim gûyâ bütün âsâyışın ihlâl
Talep etmekle eytâmın hukukun ehl-i servetten
Gelip tahkîk edeydi hâli bir muhakkik yanmazdım
Gerek savb-ı Vilâyetten gerekse Dersaâdetten
Mahallî heyetden ben şikâyete koyuldukça
Şikâyetin sorar esbâbını vâli o heyetten
Derim valiye lutf et sorma davamı o heyetten
O durmaz iş sorar kaymakamdan ekseriyetten
Livâ eyler o tahkîkâta birkaç danesin memur
Yanıksam kimlerin hakkında bahsetsem şikâyetten
Ben icrâ-yı tazallum fikrine düştükçe zâlimler
Yanık bir nevha koptu zannederler dâr-ı nûzhetten
Şikâyetim uyuttu büsbütün aklâm-ı memûrîn
Tanîn-i âhımı bir ninni duydum sandı hikmetten
Makâmâtın dokunsa gûşuna feryâd-ı mazlûmun
Eser bâd- sabâ zanneyliyor sûr-ı meserretten
Duyan yok dinleyen yok bârgâh-ı Kuds'ü inletse
Kopan âvîzenin tesiri bağ-ı kalb-i rikkatten
Atıldım kûşe-i sicn-i belâya şimdi mevkûfum
Açılmaz oldu çeşm-i hasletim gerd-i mezelletten

.....
Dayandırmaz yıkar bu âhlar cisr-i ta'addîyi
Çıkar yeter hamiyet vakt olunca kavs-i himmetten
Sıkılma hazret-i Nâhid'e aç **Nûrî** bu ahvâli
Haberdâr etmek evlâ öyle zâtı böyle hâletten

2

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Sözü hep eskilerden aç gama bünyâd lâzımsa¹⁶

¹⁶ “*Edep Yahu Nu.10, 6 Kanun-ı evvel 1324/1908* Manzumenin üstünde “Gazetemizin 7 numaralı nüshasında zamân-ı istibdâda dair ser-muharririmizin [Şair Eşref] söylemiş olduğu manzumesine nazire olmak üzere şuarâ-yı benâm-ı zeviyyü'l-ihtirâm **Kasabalı Dülekzâde Mehmet Nûrî Efendi** tarafından hediye edilmiştir” kaydı vardır. Eşref'in şirinin de Namık Kemal, Ziya Paşa ve Abdulhak Hamit gibi şairlerin aynı redifli şiirlerine bir nazire olduğu konusunda bkz. Ömer Faruk Huyugüzel- Şerife Çağın, *Eşref Bütün Eserleri*, Dergah Yayınları İstanbul 2006, s.456-458.

Düşün geçmiş zamânı zevkini ifsâd lâzımsa
Cihânın şu rîş-i mihnet-fezâsından biraz bahset
Derûnunda sönen bir âteşi ik'âd lâzımsa
Dayan şu hâle istikbâlde mes'ûd olmak istersen
Çevir mâziye doğru mesleği bîdâd lâzımsa
Bırakma bie elinden dûrbîn-i kill-i idrâki
O geçmiş günlerin ahvâlini ta'dâd lâzımsa
Hayâlen olsun icrâ-yı seyâhat et de mâzîde
Gözünle görmeye nefsince istibdât lâzımsa
Bulundur bir polis ya bir hafıyye pîşgâhında
Hukûk-ı halk için bir ustaca sayyâd lâzımsa
Kesilmiş tâbî titrer kûşe-i zindânda var seyret
Hükûmet zehri yutmuş bir takım efrâd lâzımsa
Kefensiz câmesiz yatmış bulursun ka'r-ı deryâda
Vatandan her sene kurban giden evlâd lâzımsa
Mezârîstânda seyret meşhed-i erbâb-ı nâmûsu
Hükûmet havâlisinde dinle şâyet dâd lâzımsa
Büyüklerden birin bul koltuğunda sen de bir baş ol
Ta'addî çarşısında bir han aç şâyet îrâd lâzımsa
Selâmsız geçme ahrârân-ı eslâfın kubûrundan
Eğer ki âlem-i ervâhtan feryâd lâzımsa
Nedir feryâdınız yâ sâkinü'l-ukbâ de, sâkin ol
Gelen sesler ne diyor, bak rûhuna irşâd lâzımsa
O deryâ-yı belâyânın dolaş her kûşesin, seyret
Yetimânın yeter âhı seninçün bâd lâzımsa
Bırak şu devr-i sâbık hâdisâtın alma tafsîle
Bu tafsîlin yeter hattâ bin istişhâd lâzımsa
Bize lâzım değil geçmiş zamânın mâlihulyâsı
Vatanda hâl-i hâzır fikrini is'âd lâzımsa
Terakkî mesleğin tut, eski defter yoklamaktan geç
Yeni bir fikr-i istikbâl için îcâd lâzımsa
Bu fikrin neşri lâzımdır bu günden hâl-i ikbâle
Orak vaktinden evvel dâneye hasat lâzımsa
Sarıl âvîze-i ikbâle dört elle yeter, artar
Bizimçün âlem-i ulviyyete mas'âd lâzımsa
O dâm-ı zulme bundan sonra evlâd-ı vatan düşmez
Adâlet çünkü hâzırdır kime imdâd lâzımsa
Sarılıs dâmen-i hürriyetin öpsün ayağından
O günlerden kalan mazlûma istimdâd lâzımsa
Sevincinden külâhın göklere fırlatsa çok görmem
Uhuvvet noktasından millete i'bâd lâzımsa
Kalem çeksin zamân-ı himmeti başka vâdiye
Eğer erbâb-ı isti'dâda istidrâd lâzımsa

Tabiat istemez her zevki ciddiyette hissetsin
Mîzâh tarzında söz söyle eğer îrâd lâzımsa
Sokul akşamları bir köşeye birkaç kadeh parlat
Yıkık zannettiğin kâşâneler âbâd lâzımsa
Avâm-ı nâsı bilmem fakat zannımca şâirde
Kadehkeşlikde lâzım fikrini vekkâd lâzımsa
Sakın dostunsa da bir münkire bin kere kaksan
Sır açma kimseye ahvâline hussâd lâzımsa
Herife keyfsizim de arkasından sonra bir göz kırp
Eğer angaryadan yan kaçmağa mu'tâd lâzımsa
Bütün ef'âli dükkândan kaçıp yapmak mı lâzımdır
Çocuk bir sanatı öğrenmeye üstâd lâzımsa
Yapıştır bir tokat, korkut, kırılısın burnu bir parça
Çırac üstâdına evlad gibi münkâd lâzımsa
Güzel bir sesle sığdır bir Arap yalellisin vezne
Eğer tâ ehle mevzûn bir sözü inşâd lâzımsa
Emîn ol **Nûrî**, Eşref zâde-i tab'ından ayrılmaz
Mücerred duhter-i ebyât için dâmâd lâzımsa

3

MERSİYE

1

Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün
Bir leşker indi sahn-ı sahrâ-yı Kerbelâ'ya¹⁷
Meyl eyleyip serâpâ bir fi'l-i nâ-revâya
Olmuş umûmu tâbi' serdâr-ı eşkiyâya
Etmiş hücum-ı katl erkân-ı Mustafâ'ya
Hep ellerinde nîze âmâde hep cefâya
Lâyık mı zulm edilsin evlâd-ı "hel etâ"ya
Var yâ imâm-ı âlem ol ravzatü's-safâya
Arz et bu hâli ceddin sultân-ı enbiyâya

2

Serpildi hûn-ı Seyyid meydân-ı intişâre
Leb-teşnelik düşürdü etfâli âh u zâra
Hep el sunup şakîler şimşîr-i iğtirâra
Birkaç zahmlı şîri almışlar inhisâra
Dönmüş teni guzâtın kanlarla çeşme-sâra
Müşrik de olsa etmez cür'et bu kâr-zâra
Var yâ imâm-ı âlem ol ravzatü's-safâya
Arz et bu hâli ceddin sultân-ı enbiyâya

¹⁷ *Gencine-i Edeb* Nr:10, 16 Kânûn-i sâni, sene 1324, s.111-112. *Gencine-i Edeb*'de s.109 ve 110'da Tokadîzâde-Şekib'in Kerbelâ mersiyesinin ardından "Mersiye-i Diger" başlığıyla Nûrî'nin bu mersiyesine yer verilmiştir.

3

Dergâh-ı Kuds'e azm et ey nûr-ı çeşm-i Haydâr
Sükkân-ı arşı kılsın âlâm-ı dil mükedder
Gir bezm-i enbiyâya al kan içinde bî-ser
Destinde dest-i Abbâs sînende zahm-ı hançer
Pür-zahm bir elimde oğlun Aliy-yi asgar
Görsün bu fâci'âtı emmin cenâb-ı Ca'fer
Var yâ imâm-ı âlem ol ravzatü's-safâya
Arz et bu hâli ceddin sultân-ı enbiyâya

4

Zevcât-ı tâhirâtı ol zümre-i sa'îdi
Gönderdiler Dımışk'a şâd ettiler Yezîdi
Gerd-i melâl ü hicrân setr etti mâh u şîdi
Bildir deden Halîl'e bu vâk' a-i şedîdi
Baksın ne hâle gelmiş evlâdının hafîdi
Görsün gelip serâda kolsuz yatan şehîdi
Var yâ imâm-ı âlem ol ravzatü's-safâya
Arz et bu hâli ceddin sultân-ı enbiyâya

5

Eyler mi terk diller nûru bu infîâli
Sevmez mi beyt-i sîne şîvenle iştigâli
Söndürdü ebr-i zulmet bir nûr-ı bî-misâli
Düşman elinde kaldı Peygamberin 'iyâli
Oldu diyâr-ı *Tâhâ* işkence pây-mâli
Rûz-i cezâda Hakk'a arz eylesin bu hâli
Var yâ imâm-ı âlem ol ravzatü's-safâya
*Arz et bu hâli ceddin sultân-ı enbiyâya*¹⁸

Kasaba : Dûlekkzâde Nûri

4

Kâzım Paşa Merhûma Tazmîn Tarîkiyle Nazîre
Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

1

Zâlimler ol zaman kim tâbi' olup hevâyâ¹⁹
Şemşîrler çekdiler hep evlâd-ı Murtazâ'ya
Cân andı her musîbet ol deşt-i gam-fezâyâ

¹⁸ Şiirin sonunda *Gencine-Edeb*'de şu not düşülmüştür: “Cidden süznâk olan şu mersiyelerini takdîr eder, va'd-i 'âlileri vechile âsâr-ı sâirenizi bekleriz”. Dergide bundan sonra da o zaman vukua gelen Foça ve Menemen zelzelesini konu alan bir manzume bulunmaktadır.

¹⁹ *Gencine-i Edeb*, s.123-127; Remzî'nin mecmuasının (M) fihrist kısmında s. 229'da “Kazım Paşa merhûmun *Düşdü Hüseyin atından.. mersiyesine Nûri Efendi'nin naziresi*” notu bulunmaktadır.

Feryâd-ı ehl-i beytin çıkdı bütün semâya
Her bir deminde ol şâh uğrardı bin cefâyâ
Âhir kılıp teveccüh dergâh-ı Kibriyâ'ya
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibril var haber ver Sultân-ı enbiyâya

2

Fırsat verip zamane ol kavm-i nâ-bekâra
Zul ettiler serâpâ mahbûb-ı Kirdigâr'a
Şiddetle kasd edince düşmen o şehriyâra
Düşdü bütün melekler göklerde âh u zâra
Açdı vücûd-ı pâki bin bir yerinde yara
Oklarla tıglarla her yanı pâre pâre
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibril var haber ver Sultân-ı enbiyâya

3

Dest-i sitemle âbın kat' etdiler Fırât'ın
Reng-i latîfi soldu güldeste-i hayâtın
Çıkdıkça 'arşa âhı etfâl-i seyyidâtın
Titreirdi dehşetinden ervâh-ı kâinâtın
Gördü fezâ-yı gamda mest olduğun guzâtın
Ismarlayıp Hudâ'ya hıfzın muhedderâtın
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibril var haber ver Sultân-ı enbiyâya

4

Ebr-i belâda kaldı ol gün fezâ-yı ümîd
Soldu bu ibtilâdan ezhâr-ı bâğ-ı tevhîd
Kalp 'âleminden etdi gam zevk u şevki teb'îd
Devrân bahâr-ı hüsnün feyzinden oldu nevmîd
Hicr ü kederle diller âhın edince tas'îd
Yazdı bu beyti hâke te'sîr-i gamla hurşîd
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibril var haber ver Sultân-ı enbiyâya

5

İzhâr-ı Hak için hep sahâb u âl u yârân
Leb-teşnelikle oldu berâber o gün kurbân
Etmiş hücûma cür'et çepçevre ehl-i isyân
Düşmanlar ortasında kalmış o nûr-ı Rahmân
Mecrûh her yanından cûlar gibi akar kan
Gönlünde zehr-i firkat rûhunda zahm-ı hicrân
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibril var haber ver Sultân-ı enbiyâya

6

Etdikçe savletinde şiddet gürûh-ı vesvâs

Eylerdi bir taraftan bârân hatm-i enfâs
Etfâl bir yanından feryâd edip tutar yas
Deryâ-yı hûna batmış bir yanda cism-i Abbâs
Bî-tâb olup düşünce atdan o verd-i hassâs
Söyler bunu gezerdi sahrâda Hızr u İlyâs
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibrîl var haber ver Sultân-ı enbiyâya

7

Bir âh çekdi ol dem Zeynü'l-'ibâ ciğerden
Hâlâ gelir tanîni bak şimdi bahr u berden
Aks etdi her çıkan âh âfâka sînelerden
Oldu Sekîne, Gülsüm dil-hasta bu kederden
Dökdükçe Sitti Zeynep hûnâb-ı eşk-i terden
Bu ses zuhûr ederdi tâ kabr-i Bu'l-beşerden
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibrîl var haber ver Sultân-ı enbiyâya

8

Düşdü o demki hâke dürdâne-i peyamber
Tutdu gırîv ü şîven dünyâ yüzün serâser
Ahkâmın etdi icrâ hengâm-ı rûz-ı mahşer
İndi zemîne gökden mâtem için melekler
Re's-i Hüseyin'i tutmuş destinde pek mükedder
Bu matla'ı okurdu bezm-i belâda Hayder
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibrîl var haber ver Sultân-ı enbiyâya

9

Ser verdi bunca server meydân-ı ibtilâda
Âlâm u iftirâkı kaldı harem-serâda
Bî-ser yatar görünce şâhın teni serâda
Bir nâle kopdu bâğ-ı ervâh-ı enbiyâda
Sükkân-ı 'arş-ı a'zam kaldı bütün bükâda
Ağlardı derdi hâtif pervâz edip semâda
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibrîl var haber ver Sultân-ı enbiyâya

10

Geldi o gün zuhûra bu hâl-i mâtem-efzâ
Doldu gubâr-ı gamla gülşen-serâ-yı 'ukbâ
Oldu mahal-i şîven sahrâ-yı bezm-i hûrâ
Bir hâl-i hüzn içinde ağlar cenâb-ı Havvâ
Göz nemli sîne gamlı tutmuş yolun belâyâ
Feryâd eder bu yolda cennetde rûh-ı Zehrâ
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibrîl var haber ver Sultân-ı enbiyâya

11

Meydân-ı Kerbelâ'da tenhâ görüp o şâhı
El urdu tığ-ı gadre bîgâneler sipâhı
Oldu bu i'tisâfın feryâd-ı dil güvâhı
Ekdâr-ı 'âlem etdi mağmûm mihr ü mâhı
Gûş eyledikçe eşyâ dilden bu âh u vâhı
Hep böyle der yanardı hattâ sular da mâhî
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibril var haber ver Sultân-ı enbiyâya

12

Sermest-i câm-ı vahdet olmuşken âl u evlâd
Kasd etdi hayme-gâha şiddetle ehl-i ilhâd
Görmüş müdür bu 'âlem hiç böyle zulm ü bî-dâd
Haksız mı ağlamak da her gün bu kalb-i nâ-şâd
Nûrî eder gönülden hâl ehli böyle feryâd
Düşdü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibril var haber ver Sultân-ı enbiyâya

Kasaba: Nûrî

5

BAHARİYYE

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1

Sabâh i'tilâmı sahâ-i nüzhet midir dünyâ²⁰
Fezâ mı gördüğüm bir nûrdan heyet midir dünyâ
Gülistân-ı irem mi bâğ-ı hürriyet midir dünyâ
Bahâristân mı yâ Rab ravza-i cennet midir dünyâ
Garîk-i feyz-i nûr-ı mihr-i ulviyyet midir dünyâ

2

Çemen mi yâ ki firdevs-i emel çıkmış mı dünyâyâ
Semâdan yoksa tel tel nûrlar mı yağdı sahrâyâ
Veren şevk u şetâret dem-be-dem zerrât-ı eşyâyâ
Bahâristân mı yâ Rab ravza-i cennet midir dünyâ
Garîk-i feyz-i nûr-ı mihr-i ulviyyet midir dünyâ

3

Çekildi altun dişli tenteneler atlastan âfâka
Mücevher şem'âlar tertîb edildi çarh-ı nüh-tâka
Şafak inci mi dizdi ibrişim tellerle evrâka
Bahâristân mı yâ Rab ravza-i cennet midir dünyâ
Garîk-i feyz-i nûr-ı mihr-i ulviyyet midir dünyâ

²⁰ *Gencine-i Edeb*, Nr:18, 13 Mart 1325 s.217-218.

4

Seherde şiir okur bülbül konup sahn-ı çemen-zâra
Düşer bir tatlı tatlı ihtizâz ol demde eşçâre
Bu esrârî çemenler gizlice fâş eyler ezhâra
Bahâristân mı yâ Rab ravza-i cennet midir dünyâ
Garîk-i feyz-i nûr-ı mihr-i ulviyyet midir dünyâ

5

Verir feyz-i meserret âb-ı cârî çeşm-i im'âna
Saçar bâd-ı sabâ reng-i letâfet her gülistâna
Tabiat gül suyundan bûylar neşr etdi büstâna
Bahâristân mı yâ Rab ravza-i cennet midir dünyâ
Garîk-i feyz-i nûr-ı mihr-i ulviyyet midir dünyâ

6

Letâfet yağdı gökten âblar mevc urdu dehnâda
Nehirler aktı **Nûri** nûrlardan kûh u sahrâda
Bulutlar penbe mantin şeklin oldu tâk-ı bâlâda
Bahâristân mı yâ Rab ravza-i cennet midir dünyâ
Garîk-i feyz-i nûr-ı mihr-i ulviyyet midir dünyâ

Kasabada Dülekzâde Mehmet Nûri

6

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dilde bir gam var ki tesîri Süreyyâ'dan geçer²¹
Bâng-i feryâdım varıp çerh-ı mu'allâdan geçer
Kârbân-ı derd ü gam hicr-i küdüret her seher
Kerbela nâmında bir mâtemli sahrâdan geçer
Ehl-i beytin mâtemin i'lân için 'âlemlere
Âhımın her bir tanîni kabr-i Yahyâ'dan geçer
Hâliniz bilmem n'olur ol demde ey ehl-i fesâd
Sanmayın mahşer günü Haydar bu da'vâdan geçer
Seyyi'âtin zikir edip **Nûri** melâl-i hüznünü
Ehl-i tevhîdim diyen mâtemle dünyâdan geçer

7

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1

Sirişkim nehre dönse çok mudur eyyâm-ı gurbette²²

²¹ M.'de s.46'da, "Mecmua-i Divan" başlığı altında "Kasabalı Dülekzâde Nûri Efendi"ye ait bu şiir bulunmaktadır.

²² M.'de s.255-256'da "Kasabalı Nûri Efendi, Müseddes" başlığı altında yukarıdaki şiir vardır.

Kıyâmetten bu firkat ehl-i hâle bir ‘alâmettir
Fezâ-yı âdemiyyet bak bütün âb-ı küdürettir
Ne esdin ey sabâ sandın mı kim yevm-i meserrettir
*Cihân hep ehl-i beytin mâtemiyle pür melâlettir*²³
Türâb-ı Kerbelâ âlûde-i hün-ı şehâdettir

2

Belâ-yı Kerbelâ’ dan kâ’inâtın çeşmi kan ağlar
Duyan âl-i ‘abânın hâlini eyler figân ağlar
Gönüller gûşe-i firkatte tutmuş âşiyân ağlar
Mükedder yerde insanlar semâda kudsiyân ağlar
Cihân hep ehl-i beytin mâtemiyle pür melâlettir
Türâb-ı Kerbelâ âlûde-i hün-ı şehâdettir

3

Verir evlâd-ı âlin hâli rikkat kalb-i mekrûbe
Kıyâs olmaz bu hâlet başka bir âlâm-ı merkûbe
Ne benzer katl-i Yahyâ’ ya ne benzer derd-i Eyyûb’a
Bu gamdan çok değıldir dönse çerhın kaddi mektûba
Cihân hep ehl-i beytin mâtemiyle pür melâlettir
Türâb-ı Kerbelâ âlûde-i hün-ı şehâdettir

4

Çıkan her âh-ı Nürî ol gün evlâd-ı peyamberden
Geçerdi tîr-veş tâ sîne-i çerh-ı sitemgerden
Elem-nâk olmayıp ol kavm-i fâsık bu eserlerden
Fırâtın kesdiler âb-ı latûfin âl-i Haydar’dan
Cihân hep ehl-i beytin mâtemiyle pür melâlettir
Türâb-ı Kerbelâ âlûde-i hün-ı şehâdettir

8

Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün

1

Düşürdün halkı derde ey melek sûretli Edhemli?²⁴
Dil-i erbâb-ı gamda koymadın bir pâre merhemli
Hayâlinle serâpâ ‘âşık-ı dil-hastalar gamlı
Demişler şerbet-i la’l-i lebin hakkında zemzemli
*Yanağın terli bâğ-ı hüsnünün her verdi şebnemli*²⁵
Meded Tophâneli top top kıvırcık kırma perçemli

²³ M.’de sonraki bendlerde nakarat beyti olan bu beyit yerine “nakarat” kelimesi yazılmakla yetinilmiştir.

²⁴ M.’de s. 264-65’te “Kasabalı Nürî Efendi, Gedâyî’ye Nazîre” başlığı altında bu şiir yazılmıştır. Ayrıca mürekkep dağı(tı)ldığı için bu kelime net değıldir.

²⁵ M.’de nakarat beyti sonraki bentlerde tekrar edilmemiş, bunun yerine “eyzan” yazılmakla yetinilmiştir.

2

Geçen günler sana bir ‘âşık-ı âteş-feşân yandı
Gazeller yazdığın vasfında eylerken beyân yandı
Seninçin gözlerinden döktü çok eşk-i revân yandı
Nihâl-i kaddine hayran olup gözden nihân yandı
Cihân bu şîve vü reftâra ey **Nürî** fidan yandı
*Yanağın terli bāğ-ı hüsnünün her verdi şebnemli
Meded Tophâneli top top kıvırcık kırma perçemli*

3

Bu şâhâne bakışla server olsan çok mu hübâna
Yalan söyler gönül vermem diyenler sen gibi câna
Bu diller bu safâlar bahş edişler böyle bezm-i rindâna
Bu cünbüşler gazeller söyleyişler böyle mestâna
Niyâz-ı rahm et de söyle âdemi etmez mi dîvâne
*Yanağın terli bāğ-ı hüsnünün her verdi şebnemli
Meded Tophâneli top top kıvırcık kırma perçemli*

4

Cemâlin seyr edenler zann ederler müşke Rümelli
Bilinmiş olduğun üç beş gün evvel âsitân elli
Gümüş kordon takınmış cebhe giymişsin ipek telli
Yolunda bekleyen var dîde-i hasretle besbelli
Esîr-i ‘aşkın olmuş ben gibi üftâde kırk elli
*Yanağın terli bāğ-ı hüsnünün her verdi şebnemli
Meded Tophâneli top top kıvırcık kırma perçemli*

5

Seni dün bir belîğden sordum ettim hayli ibrâmı
Dedim bu hangi şühdur hangi meftûnun dil-ârâmı
Dedi Tophâne semtinde Sakallı Şükrü’dür nâmı?²⁶
Günden i‘tibâren gönlümün artmışdı âlâmı
Sebeb dîvâne-meşreb olmama sen oldun encâmı
*Yanağın terli bāğ-ı hüsnünün her verdi şebnemli
Meded Tophâneli top top kıvırcık kırma perçemli*

6

Bu hüsn-i bî-behâ mâdemki var ey gül-beden sende
Güzel görsün güzellikten bilen üftâde süslen de
Biter mi söylesinler sen gibi gül şâh-ı gül-bünde
Açıldı keşf olunmaz merhem almaz yâreler tende
Gedâdır **Nürî** ister olmasın pâyında bir bende
*Yanağın terli bāğ-ı hüsnünün her verdi şebnemli
Meded Tophâneli top top kıvırcık kırma perçemli*

²⁶ Muhtemelen kelimenin (ismin) okunmaması için mürekkep dağıtılmış ve kelime net okunamamaktadır.

9

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

1

Bozulmuş bundan evvel büsbütün gaddâre dönmüşdük²⁷
Semâya küp uçurmuş bir alay sehâra dönmüşdük
Sokardık ehl-i kadri bir zehirli mâra dönmüşdük
Mukaddes bir vatanda gülde kalmış hâra dönmüşdük

2

Otuz yıl öyle düşmüşdük ki bir zencîr-i bî-dâda
Ne öldük dense lâyıkdı ne kaldık dense dünyâda
Rezâlet pisterinde hâsılı günc-i belâyâda
Ecelle pençe pençe uğraşan bîmâra dönmüşdük

3

Yeyip yutmak için dünyâ bize mâl olsa yetmezdi
Fakat dosdoğru gitsek de o semte kimse gitmezdi
Hükümet sükûnundan sille yumruk eksik etmezdi
Tokattan külde pişmiş eski bir pancara dönmüşdük

4

Çalıp çarpmak bize eski zamânda ‘âdet olmuşdu
Yolunda doğru gitmek ‘âdetâ bir cinnet olmuştu
Göz açmak âdem aldatmak büyük bir himmet olmuştu
Ocak söndürmede cân yakmada hunhâra dönmüşdük

5

Makâm-ı ‘adle hoş niyetle çok kimse oturmazdı
Velev müftûde olsa parasız rü’yânı yormazdı
Sadâkat ağzımızdan soksalar da bizde durmazdı
Dibinden fareler delmiş çürük anbâra dönmüşdük

6

Sokarlar hapse şâyet bir solukda zulümden yansan
Polisler enselerler kurtuluş da olmaz uslansan
Beş on sumsukla üç beş tekme de yersen birdir ensen
Kötekden cop yemekden zurnacı muhtâra dönmüşdük

7

Otuz yıl katlanıp kurtulmuşdük biz bu kalakdan
Züğütlük ‘âdetâ etti bizi mahrûm toklukdan
Kırıldı hastalandı farelerde evde yokluktan
Sokaklarda çanak çömlek satan ‘attâra dönmüşdük

8

Düşerse bir işin kendi mahallece eger parlak

²⁷ M’de 267-68’da “Kasabalı Nürî Efendi” başlığı ile bu şiir yazılmıştır.

İsen de para ister yoksa nâmin da olur alçak
İmâmın gönlün etsek der o da muhtâra gör bir bak
Cihâni hâsılı yutmakla dolmaz gâra dönmüşdük

9

Günlerden bakıyyen müstakîm bir kabzımal göster
Alır aldıkların vergiye kayd etmez gene ister
Kakar jandarma arkandan önünden kabzımal **Nürî**
İki seyl-i belâ beynindeki eşcâra dönmüşdük

10

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Bırakdık nahveti milletle ünsiyetde birleştik²⁸
Bekâ-yı hıfz-ı mülke ‘azm için niyyetde birleştik
‘Inân-ı istikâmet saldırap sevk-ı hamîyyetle
Geçen temmuzda bir vâdî-i himmetde birleştik
Gönüller hâtifi bir ün kopardı cevvi-i ‘ulyâda
Koşup milletle ol gün sâha-i vuslatda birleştik
Duyunca ân-ı vâhidde o savt-ı rikkat-âmîzi²⁹
Per açmış kuş gibi bir lâne-i nüzhetde birleştik
Görüp ‘ulviyyetin³⁰ milliyetin fahr u meserretle
Değiştik³¹ hil‘at-i hürriyeti zînetde birleştik
Sarıldık dürbîn-i ittihâda cümlemiz birlik³²
Bu mülkün feyz-i istikbâlini rü’yetde birleştik
Bizi şemşîr-i gadri dâg-dâr etmişti mâzînin
Devâ-yı zahmı bulduk şimdilik sıhhatde birleştik
Katıldık kârbân-ı ittifâka şimdi milletce
Terakkî mesleğin ta‘kîb için sür‘atde birleştik
Atıp şemşîr-i³³ istibdâdı kırdık bin cesâretle
Zor ettik zümre-i a‘yân ile gayretde birleştik
Dağılmış necm idik zîr-i sehâb-ı gamda kalmıştık
Sa‘âdet seheri doğdu ufku ulviyyetde birleştik
Yed-i bî-dâd ile deşt-i firâka **Nürî** evvelce
Atılmıştık gelip İ‘lân-ı Hürriyyet’de birleştik

²⁸ Bu manzûme, M’de s.299’da “**Kasabalı Nürî Efendi**” başlığı ile yazılmış ayrıca *Gencîne-i Edeb* Nu. 39, s.554-555’te de neşr edilmiştir. Burada şiirin başında “**Tasvîr-i İttihâd**” başlığı, sonunda da “**Kasabada Dülekzâde Mehmed Nûrî**” kaydı vardır. İki nüsha karşılaştırılarak farklar dipnotta kaydedilmiştir.

²⁹ Bu beyit G. Edeb’te yoktur.

³⁰ Mısra, buradan itibaren Mecmua’da eksik bırakılmış, devamı *Gencîne-i Edeb*’ten tamamlanmıştır..

³¹ G. Edeb: giyindik

³² Bu beyit de G. Edeb’de yoktur.

³³ G. Edeb: tutup zencîr-i

11³⁴

Ey Ahmed ü Hâmid mahbûb-ı Ehad
Ser-tâc-ı serîr-i *Yâsîn ü Tâhâ*
Nûr-ı Samed şâh-ı seyyid-i emced
Gencîne-i der-hem-i *mâ-‘arefnâ*

Seninçin vücûda geldi kâ’inât
Nûrunla fer buldu gülzâr-ı hayât
Fâtih-i kilîd-i bâb-ı rumûzât
Hemdem-i sâhib-i sırr-ı *hel etâ*

Nûrî bâb-ı tazarru‘da demâdem
Dâmen-i lutfundan ummakda kerem
Şâh-ı ‘ulviyetsin ey şâh-ı ‘âlem
Mahzar-ı esrâr-ı *vemâ erselnâ*

12³⁵

Deşt-i gamda bir gürûh-ı eşkiyâ
Nûr-ı çeşm-i Mustafa’ya kıydılar
Şemşîr-i zulmile kavm-i bî-hayâ
Verd-i bâğ-ı Murtazâ’ya kıydılar

Seng-i zulme çalıp kandîl-i dîni
Yıkdılar³⁶ binâ-yı dîn-i mübîni
Şehîd edip bunca tıfl- güzîni
Şem‘-i kalb-i enbiyâya kıydılar

Nûrî bu vak‘adan ağladı cihân
Libâs-ı mâteme girdi âsumân
Müstahak-ı la‘net olan yezîdân
Şâh-ı deşt-i Kerbelâ’ya kıydılar

13³⁷

Kitâb-ı hikmetde kilik-i tabî‘at
Evvelinde cem‘-i sîm ü zer bazar
Bozuldukça şîrâze-i ma‘îşet
Sahîfe-i kalbe derd-i ser yazar

³⁴ “Umum Koşmalar” bölümündeki (s.400) ilk şiir “Kasabalı Dûlezkâde Nûrî Efendi”nin bu şiiridir.

³⁵ M.,s. 416’da “Kasabalı Nurî Efendi” başlığı / A.v.120 Koşma Nûrî

³⁶ A: kırdılar

³⁷ M.’de s.417 / A.’da v.118’de yine **Kasabalı Nurî** başlığıyla koşması bulunmaktadır.

Para kazan terk et bu kesâleti
Para etmez ebeveynin şöhreti
Aç kalırsan sonra o rezâleti
Ne vâliden³⁸ okur ne peder yazar

Nürî sîm ü zerdir her işe âlet
Sîm ü zerdir sermâye-i âfiyet
Anınçin deftere kâtib-i hikmet
Erbâb-ı serveti kâm-ver yazar

14³⁹

Ey şüh-ı şermende ne sır var sende
Dil zülfüne bende bir hoş sünbülsün
Verd-i baharsın
Can kalmadı tende düşdüm kemende
Sen de bu gülşende bize bülbülsün
‘Aşka yararsın

Bu kadar istingâ olur mu cānā
Can dayanmaz buna insāf et bana
Gönlüm küser sana insanlık bu ya
Alırsın bir du‘a belki solarsın
Bir taze gülsün

Nürî ifādene nutk-ı sādene
Bağlı irādene meftûn bādene
Uyup dildādene istifādene
Deme üftādene nasıl reculsün
Sonra ararsın

15⁴⁰

Var ey sabā hāk-i pāy-i dil-dāra
Uyurken uyarın yanağından öp
Gözün açıp başlar ise azara
Duymazlıktan gelip dudağından öp

Rüyundaki hāl-i bî-bedellerin
Sevişdir ohşala nâzik ellerin
Dağıtıp zülfünün sarı tellerin

³⁸ A:valide

³⁹ M.’de s. 499’da Kasabalı Nürî Efendi başlığıyla bir ayaklı koşma.

⁴⁰ M.’de s.408’deki şiir de Kasabalı Nurî adına kayıtlıdır.

Gönül kuşlarının tuzağından öp

Alıp ağuşuna kâkül-i yâri
Ol sen de o bāğın bülbül-i zârı
Nûrî'nin nāmına söyle güftârı
Darılırsa eğil ayağından öp

16

Kıt'a

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Tutup dest-i hamiyet ensesinden şâhı şiddetle⁴¹
Çekip indirdi sadr-ı saltanatdan halk fer buldu
Boyandı hûn-ı milliyetle ammâ hâk-i hürriyet
Belâ-yı bâr-ı istibdâddan İran da kurtuldu

KAYNAKÇA

- Ahmet Talât (Onay), *Asık Tokatlı Nûrî*, 1933
Âşık Mustafa Remzi, *Yazma Mecmua*.
Edep Yahu, Nu.11, 13 Kanun-i evvel 1324/1908.
Erdoğan, Kenan – Çalka, Mehmet Sait, “Kasabalı Nûrî Efendi ve Destanları”,
Manisa Bilgi Şöleni, Manisa 2005.
Gencîne-i Edeb Nr:10, 16 Kânûn-i sâni, sene 1324, s.111-112.
Gencîne-i Edeb, Nr:18, 13 Mart 1325 s.217-218.
Göçgün, Önder, *Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*, Atatürk Kültür
Merkezi Başk. Yay., Ankara 1999.
Huyugüzel, Ömer Faruk, *İzmir Fikir ve Sanat Adamları*, Ankara 2000.
Huyugüzel, Ömer Faruk-Şerife Çağın, *Eşref Bütün Eserleri*, Dergah Yayınları
İstanbul 2006.
Hüseyin Avni (Ozan), *İzmir Şairleri Antolojisi*, İzmir 1934.
İzmir Gazetesi, Nr. 12, s.1-2; 19 Ramazan 1325 /13 Teşrîn-i evvel 1323.
Özkaynak Kemal, *Aydın Şairleri ve Müellifleri*, Aydın 1944.
Sakaoğlu, Saim, “19. Yüzyıl Sazşairleri”, *Büyük Türk Klasikleri, C.9, İstanbul*
1989.
Yazma Mecmua, 06 Mil.Yz. FB. 423.

⁴¹ G. Edeb'de (s.514) şiirin altında “Kasabada Dülekzâde Nûrî” kaydı vardır.

